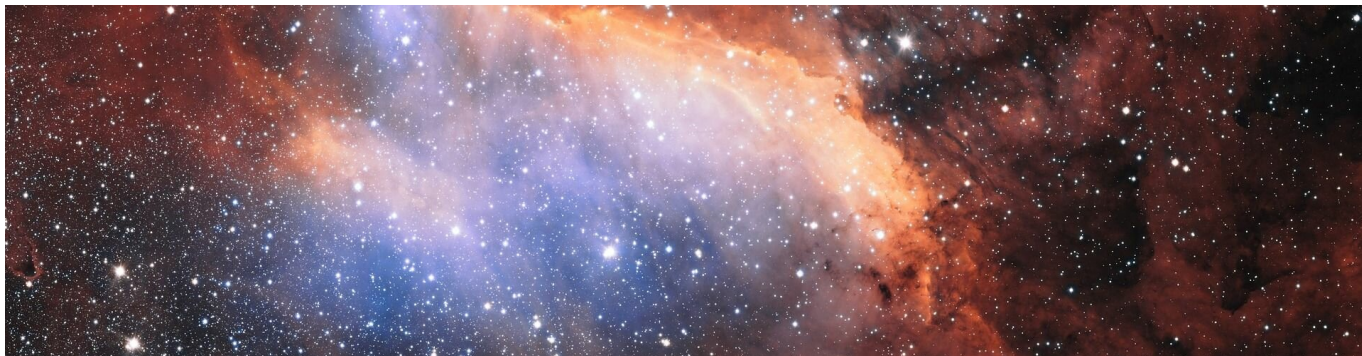

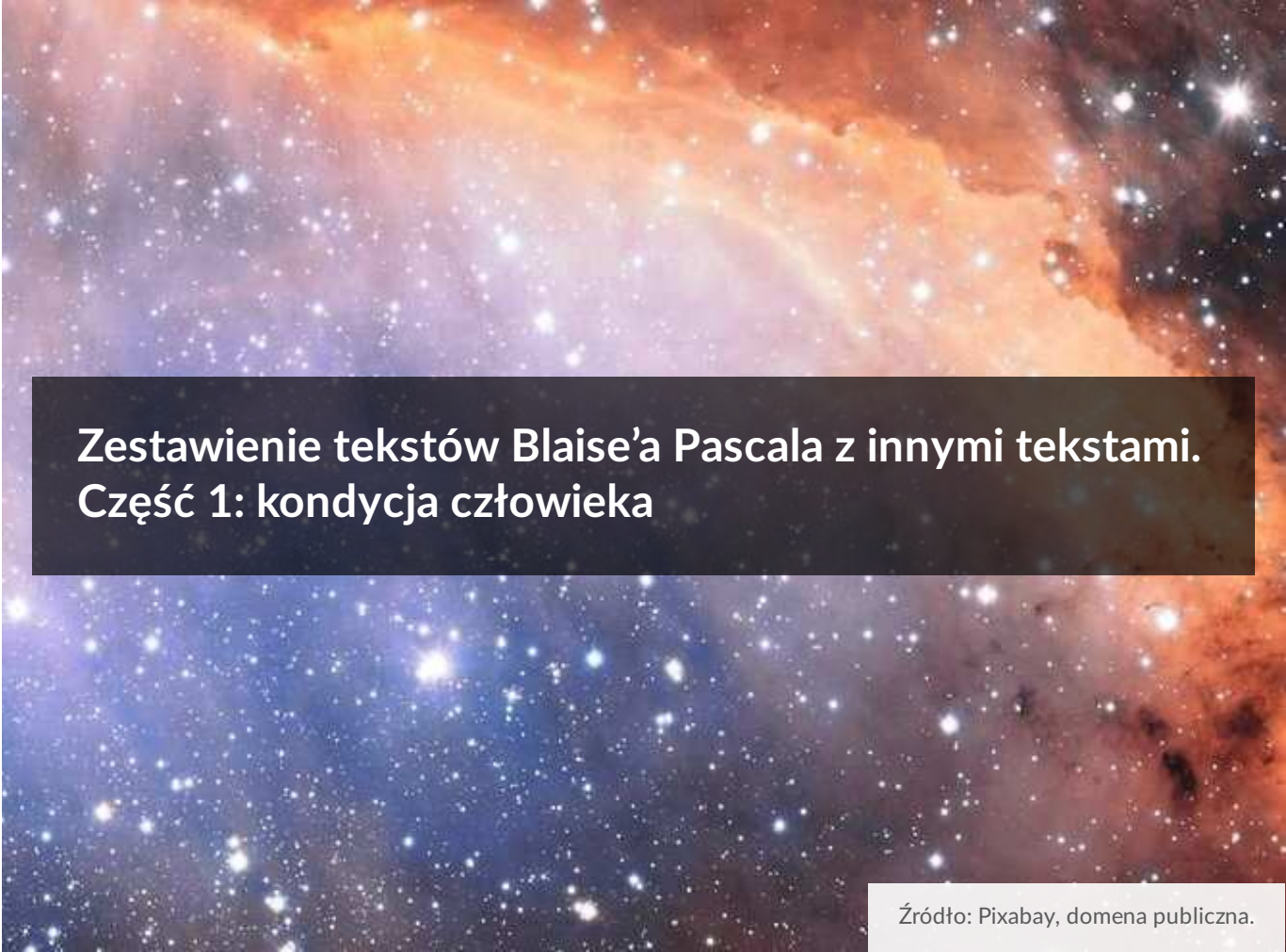

Zestawienie tekstów Blaise'a Pascala z innymi tekstami. Część 1: kondycja człowieka

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Mirandola Pico della, *O godności człowieka*, [w:] Markiewicz Barbara, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.
- Pascal Blaise, *Myśli*, [w:] Markiewicz Barbara, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.
- Camus Albert, *Dwa eseje. Mit Syzyfa. Artysta i jego epoka*, tłum. J. Guze, Warszawa 1991.

Zestawienie tekstów Blaise'a Pascala z innymi tekstami. Część 1: kondycja człowieka

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Gdy filozof pyta o miejsce człowieka w świecie – lub wszechświecie – a więc o możliwości poznawcze człowieka, jego istotę, wolność, itp., pyta o **kondycję człowieka**. Platon wyraził swoje poglądy na kondycję człowieka za pomocą alegorii jaskini – jesteśmy więźniami przykutymi do muru, którzy widzą tylko cienie prawdziwych rzeczy. Z kolei **Blaise Pascal** posłużył się w tym samym celu obrazem trzciny na wietrze. Co mówi nam ta metafora o relacji człowieka z przyrodą oraz Bogiem? Co mówi nam o samym człowieku?

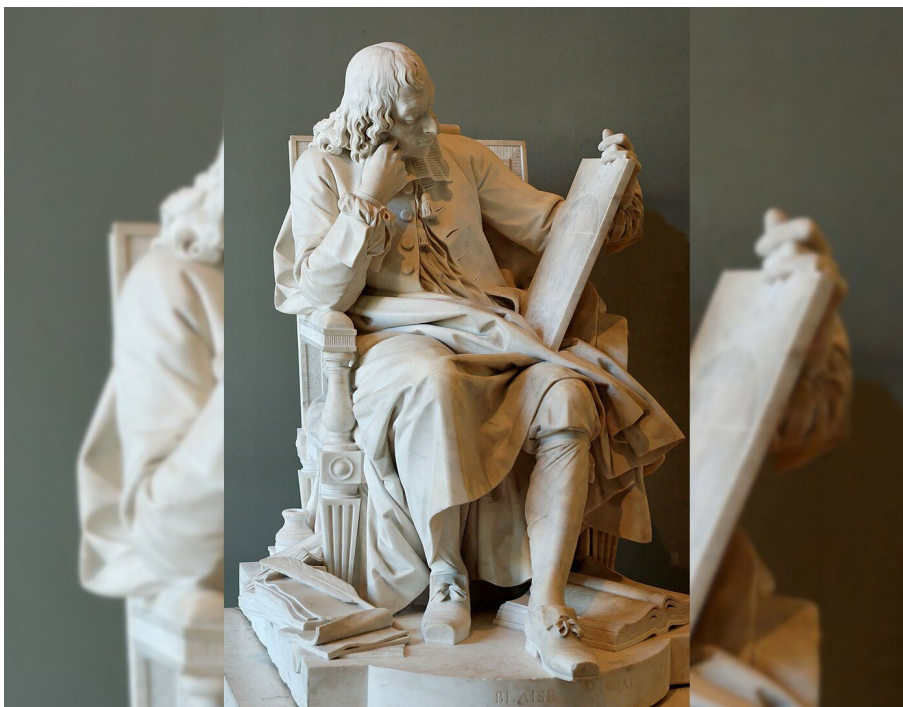
Twoje cele

- Zapoznasz się z dwiema radykalnie różnymi koncepcjami człowieka: naturalizmem i antynaturalizmem.
- Ocenisz wpływ naturalizmu i antynaturalizmu na antropologię Blaise'a Pascala.
- Przeanalizujesz fragment *Myśli* Pascala, w którym mowa o miejscu człowieka we wszechświecie (w przyrodzie).

- Porównasz wizję kondycji ludzkiej Pascala z koncepcją człowieka Pica della Mirandoli i Alberta Camusa.

Przeczytaj

Kondycja ludzka to usytuowanie człowieka w świecie. Sytuacja, w jakiej człowiek się znajduje, zależy zarówno od tego, kim jest, jak i od czynników zewnętrznych. By wskazać punkt wyjścia, możemy zarysować dwie radykalnie różne koncepcje natury ludzkiej. **Naturalizm** traktuje człowieka jako część przyrody, która podlega prawom natury. Według **antynaturalizmu** człowieka nie można zredukować do rzeczywistości przyrodniczej. Antropologia Blaise'a Pascala znajduje się pomiędzy tymi biegunami.

Pascal analizujący cykloidę.

Rzeźba autorstwa Augustina Pajou (1785).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Przeczytaj fragment *Myśli* Pascala i zastanów się nad naturalistycznymi i antynaturalistycznymi aspektami przedstawionej tu koncepcji człowieka.

” Blaise Pascal

Myśli

[...] Ostatecznie bowiem czymże jest człowiek w przyrodzie? Nicością wobec nieskończoności, wszystkim wobec nicości, pośredkiem między niczym a wszystkim. Jest nieskończenie oddalony od rozumienia ostateczności; cel rzeczy i ich początki są dlań na zawsze ukryte w nieprzeniknionej tajemnicy; równie niezdolny jest dojrzeć nicości, z której go wyrwano, jak i nieskończoności, w której go pograżono. [...]

Jesteśmy ograniczeni w każdym kierunku; ten stan zajmujący środek między dwoma krańcami przejawia się we wszystkich naszych zdolnościach. Zmysły nasze nie chwytają nic krańcowego. Zbyt wielki hałas nas ogłusza; zbyt wielkie światło oślepia, zbytnia odległość i zbytnia bliskość przeszkadza wzrokowi, zbytnia rozwlekłość i zbytnia rozciągłość mowy zaciemniają ją, zbytnia prawda osłupia nas (znam takich, którzy nie mogą zrozumieć, że jeżeli od zera odejmiemy cztery, zostanie zero), pierwsze zasady są dla nas zbyt oczywiste, zbyt wiele rozkoszy nuży, zbyt wiele współdźwięków niemile razi w muzyce [...] rzeczy krańcowe są dla nas tak, jakby nie istniały, i my nie istniejemy w stosunku do nich: umykają nam albo my im.

Oto nasz prawdziwy stan; oto co nas czyni niezdolnymi i do wiedzy pewnej, i do zupełnej niewiedzy. Żeglujemy po szerokim przestworzu, wciąż niepewni i chwiejni, popychani od jednego do drugiego krańca. Czegokolwiek chcielibyśmy się uczepić, wraz się chwieje i oddala; a jeśli podążamy za tym, wymyka się, wyslizguje się i wiekuiście ulatnia. Jest to stan naturalny, najbardziej wszelako przeciwny naszym

skłonnościom; pałamy żądzą znalezienia oparcia i ostatecznej podstawy, aby zbudować na niej wieżę wznoszącą się w nieskończoność; ale cały fundament trzaska i ziemia się rozwiera otchłania. [...]

Człowiek jest tylko trzcina, najwęższą w przyrodzie, ale trzcina myślącą. Nie potrzeba, by cały wszechświat uzbroił się, aby go zmiażdżyć: mgła, kropla wody wystarczą, aby go zabić. Ale gdyby nawet wszechświat go zmiażdżył, człowiek byłby i tak czymś szlachetniejszym niż to, co go zabija, ponieważ wie, że umiera, i zna przewagę, którą wszechświat ma nad nim. Wszechświat nie wie nic o tym.

Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 192–193.

Pascal podejmuje problem fundamentów wiedzy postawiony wcześniej przez Kartezjusza. W odróżnieniu od niego, Pascal przyjmuje jednak sceptyczne nastawienie wobec możliwości poznawczych człowieka. Niemożliwość rozumowego poznania Boga i zrozumienia sensu świata jest główną przyczyną ograniczenia człowieka. Kondycja ludzka polega więc na ograniczeniu poznawczym oraz fizycznym (zawieszenie między Nieskończonością a Nicością); jego przeciwwagą jest jednak świadomość własnej nędzy, czyli znikomości w przyrodzie.

Porównaj wizję kondycji ludzkiej Pascala z koncepcją człowieka Pica della Mirandoli, XV-wiecznego humanisty.

O godności człowieka

Otóż wydaje mi się, że wreszcie zrozumiałem, dlaczego najbardziej szczęśliwą i najbardziej godną wszelkiej czci istotą jest człowiek i czemu zawdzięcza on swą niezwykłą sytuację i wybrany los we wszechświecie, którego zazdroszczą mu nie tylko zwierzęta, ale nawet gwiazdy i duchy ponadświatowe. Rzecz ponad wiarę i podziw. Czyż nie? Dlaczegoż to bowiem mówi się o człowieku, iż to cud wielki, i uważa się go za istotę naprawdę godną podziwu? [...]

Po dokonaniu tego dzieła [stworzenia] artysta [Bóg] zapragnął, aby znalazł się ktoś, kto by potrafił wnikać w sens tak potężnego dzieła, kochać jego piękno i podziwiać jego wielkość. Przeto po stworzeniu już wszystkiego rozmyślał [...] nad powołaniem do życia człowieka. [...]

Natura wszystkich istot została określona i zawiera się w granicach przez nas [Boga] ustanowionych. Ciebie zaś, nieskrępowanego żadnymi ograniczeniami, oddaję w twoje własne ręce, abyś swą naturę sam sobie określił, zgodnie z twoją wolą. Umieściłem cię pośrodku świata, abyś tym łatwiej mógł obserwować wszystko, co się w świecie dzieje. [...] Będziesz mógł sam się degenerować i staczać do rzędu zwierząt; i będziesz mógł odradzać się i mocą swego ducha wznosić się do rzędu istot boskich.

Źródło: Pico della Mirandola, *O godności człowieka*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 148–149.

W odróżnieniu od Pascala, dla Mirandoli możliwość poznania nie jest kwestią problematyczną – zawiera się w boskim planie. [Antropocentryzm](#) zakłada wręcz, że spojrzenie człowieka jest uprzywilejowane, zaś jego natura niezdeterminowana niczym poza wolą.

Albert Camus (1913–1960) – laureat literackiej nagrody Nobla.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Francuski pisarz i przedstawiciel [egzystencjalizmu](#), **Albert Camus** (1913–1960), w swoim esej *Mit Syzyfa* powraca do motywu świadomości własnej nędzy jako aspektu ludzkiej kondycji.

” Albert Camus

Dwa eseje. Mit Syzyfa. Artysta i jego epoka

Interesuje mnie Syzyf podczas tego powrotu, podczas tej pauzy. Twarz, która cierpi tak blisko kamieni, sama jest już kamieniem. Widzę, jak ten człowiek schodzi ciężkim, ale równym krokiem ku udręce, której końca nie zazna. Ten czas, który jest jak oddech i powraca równie niezawodnie jak przeznaczone Syzyfowi cierpienie, jest czasem jego świadomości. W każdej z owych chwil, kiedy ze szczytu idzie ku kryjówkom bogów, jest ponad swoim losem. Jest silniejszy niż jego kamień.

Jeśli ten mit jest tragiczny, to dlatego, że bohater jest świadomy. Bo też na czym polegałaby jego kara, jeśli przy każdym kroku

podtrzymywałaby go nadzieja zwycięstwa? Współczesny robotnik poświęca wszystkie dni życia jednemu zadaniu i ten los nie mniej jest absurdalny. Ale nie jest tragiczny prócz tych rzadkich chwil, kiedy robotnik osiąga świadomość swego losu. Bezsilny i zbuntowany Syzyf, proletariusz bogów, zna własny w całej pełni: o nim myśli, kiedy schodzi. Jasność widzenia, która powinna mu być udręką, to jednocześnie jego zwycięstwo. Nie ma takiego losu, którego nie przewycięży pogarda.

Źródło: Albert Camus, *Dwa eseje. Mit Syzyfa. Artysta i jego epoka*, tłum. J. Guze, Warszawa 1991, s. 107–110.

Rozumiejąc kondycję człowieka w innym niż Pascal, egzystencjalistycznym kontekście, Camus przeciwstawia absurdowi egzystencji człowieka świadomość własnej kondycji, która dla Pascala była wyznacznikiem jego wielkości.

Słownik

antropocentryzm (filozoficzny)

(od gr. *ánthrōpos* – człowiek i łac. *centrum* – środek) stanowisko filozoficzne, w którym człowiek (i rozważania na tematy jemu poświęcone) zajmuje pierwszą, najważniejszą i uprzywilejowaną pozycję; wyraża je postawa, która stawia człowieka w centrum rozważań; antropocentryzm w filozofii może przyjmować różne odmiany i manifestować się podobnie, choć nieco odmiennie, na różnych płaszczyznach; antropocentryzm etyczny zakłada, że człowiek jest jedyną istotą przejawiającą namysł moralny i realizującą wartości etyczne; antropocentryzm epistemologiczny zakłada, że sposób, w jaki człowiek postrzega, doświadcza i analizuje świat, jest sposobem uprzywilejowanym, najlepszym pośród wszystkich zwierząt; antropocentryzm metafizyczny czy ontologiczny ujmuje człowieka jako przyczynę konstrukcji lub nawet istnienia Wszechświata

antynaturalizm

(łac. *anti* – przeciw; *naturalis* – naturalny) pogląd przeciwstawiający się naturalizmowi, głosi on, że istnieje inna niż przyrodnicza rzeczywistość, zaś człowiek za sprawą swojej natury przekracza przyrodę; w ontologii: głosi brak

możliwości zredukowania historii i kultury do rzeczywistości przyrodniczej;
w epistemologii (teorii poznania): głosi odmienny rodzaj poznania nauk
humanistycznych i nauk przyrodniczych

egzystencjalizm (filozofia egzystencjalna)

ruch filozoficzny powstały w pierwszej połowie XX w. w Europie, który w centrum zainteresowania stawiał problematykę ludzkiego istnienia w świecie, zwłaszcza jego sensu i konsekwencji etycznych

naturalizm

(łac. *naturalis* – naturalny) pogląd głoszący, że jedynym, co istnieje jest przyroda (nie ma niczego, co istniałoby poza przyrodą), zaś człowiek jest jej częścią;
naturalizm traktuje życie społeczne, kulturę jako przejawy aktywności człowieka uwarunkowane przez jego biologiczną naturę

sceptycyzm

(gr. *skeptikos* – wątpiący) antyczna szkoła filozoficzna wywodząca się z nauk Pyrrona z Elidy, jej przedstawiciele głosili, że w żadnej sprawie nie można pozyskać pewnej wiedzy, żadne przekonania nie są dostatecznie uzasadnione, w tym przekonania wspierane przez świadectwa zmysłów

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem, który przedstawia fragment *Myśli* Pascala. Jakie zadania stawia Pascal przed człowiekiem, który chce ujrzeć swoje miejsce we wszechświecie?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PJ3SGfojz>

Blaise Pascal

Myśli

[...] Niechaj tedy człowiek przyjrzy się naturze w jej wzniosłym i pełnym majestacie, niech oddali wzrok od niskich przedmiotów, które go otaczają. Niech spojrzy na to olśniewające światło, niby lampa wiekuista oświecające wszechświat; niechaj i ziemia zda mu się jako punkcik w stosunku do rozległego kręgu, jaki ta gwiazda opisuje: i niech się zdumieje, że ów rozległy krąg jest jeno drobnym punkcikiem w porównaniu z tym, jaki obejmują gwiazdy, toczące się na firmamencie. Ale choć nasz wzrok zatrzymuje się tutaj, niechaj wyobraźnia idzie dalej; wcześniej znuży się pojmowaniem niż natura dostarczaniem przedmiotów. Cały ten widzialny świat jest jeno niedostrzegalną drobiną na rozległym łonie natury. Żadna idea nie zdoła się do tego zbliżyć. Darmo byśmy piętrzyli nasze pojęcia poza wszelkie dające się pomyśleć przestrzenie; rodzimy jeno atomy w stosunku do rzeczywistości rzeczy. Jest to nieskończona kula, której środek jest wszędzie, powierzchnia nigdzie. Słowem, jest to najbardziej dotykalny znak wszechpotęgi Boga, że nasza wyobraźnia gubi się w tej myśli.

Niechaj człowiek wróciwszy do siebie zważy, czym jest w porównaniu do tego, co istnieje, niechaj spojrzy na się jak na coś zabłąkanego w tym zakątku przyrody i niechaj z tej małej celi, w której go pomieszczono (mam na myśli wszechświat), nauczy się oceniać ziemię, królestwa, miasta i samego siebie wedle słusznej ceny.

Czym jest człowiek w nieskończoności? Ale jeśli chce oglądać inny cud, równie zdumiewający, niech zbada to, co zna najdrobniejszego. Niechaj roztocz ukaże mu w swoim maleńkim ciele części nieskończenie mniejsze, nogi ze stawami, żyły w tych nogach, krew w tych żyłach, soki w tej krwi, krople w tych sokach, wapory w tych kroplach; niech dzieląc jeszcze te ostatnie rzeczy wyczerpie swoje siły w tych wyobrażeniach i niech ostatni przedmiot, do którego zdoła dojść, stanie się przedmiotem naszej rozprawy; pomyśli może, że to jest ostateczna małość w przyrodzie. Otóż ukażę mu tam nową otchłań. Chcę mu odmalować nie tylko wszechświat widzialny, ale niezmierność tego, co może sobie wyroić w naturze w obrębie tej cząstki atomu. Niechaj ujrzy tam nieskończoność światów, z których każdy ma swój firmament, swoje planety, swoją ziemię - w tej samej proporcji co świat widzialny; na tej ziemi zwierzęta i wreszcie żyjątko, w których odnajdzie to samo, co znalazł w owych pierwszych; i znajdując znowuż w tych te same rzeczy bez końca i spoczynku, niech się zgubi w tych cudach równie zdumiewających w swej małości, jak inne w swym bezmiarze, jak bowiem nie podziwiać, iż nasze ciało, które dopiero co było niedostrzegalnym punktem w świecie, niedostrzegalnym znowu na łonie wszystkiego, stało się obecnie kolosem, światem lub raczej wszystkim w stosunku do nicości, do której niepodobna dotrzeć?

Kto się zważy w ten sposób, przestraszy się samym sobą i zawieszony między tymi dwiema otchłaniami, Nieskończonością i Nicością, zadrży na widok owych cudów; sądzę, iż mieniąc ciekawość swoją w podziw, skłonniejszy będzie przyglądać się im w milczeniu, niż zarozumiale dociekać ich tajemnicy.

Polecenie 2

Czy zgadzasz się z poglądami Pascala na miejsce człowieka w przyrodzie? Uzasadnij swoje zdanie.

Ćwiczenie 1

Jakie są cechy naturalizmu i antynaturalizmu? Połącz elementy w pary.

naturalizm

Człowiek jest częścią przyrody
i podlega prawom natury.

antynaturalizm

Człowiek nie może zostać
zredukowany do rzeczywistości
przyrodniczej.

Ćwiczenie 2

Jakie są najważniejsze różnice między poglądami Kartezjusza i Pascala?

	Prawda	Fałsz
Pascal przyjmuje sceptyczne nastawienie wobec możliwości poznawczych człowieka.	☐	☐
U Pascala niemożliwość rozumowego poznania Boga i zrozumienia sensu świata jest główną przyczyną ograniczenia człowieka.	☐	☐
Pascal nie zgadza się z Kartezjuszem, że rozum człowieka może zapewnić mu poznanie.	☐	☐
Pascal twierdzi, że kondycja ludzka polega na ograniczeniu poznawczym oraz fizycznym.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Zaznacz zdanie prawdziwe.

- ☐ Mirandola twierdzi, że człowiek nie jest stworzeniem uprzywilejowanym przez Boga.
- ☐ Mirandola nie zgadza się z Pascalem, że ludzka natura jest zdeterminowana przez wolę.
- ☐ W odróżnieniu od Pascala, Mirandola uznaje możliwość poznania, która zawiera się w boskim planie.

Polecenie 2

Na podstawie tekstów zawartych w części „Przeczytaj” oraz treści zgromadzonych na mapie myśli wyjaśnij, na czym polega zawieszenie Pascala między naturalizmem a antynaturalizmem.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Zestawienie tekstów Blaise'a Pascala z innymi tekstami. Część 1: kondycja człowieka

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

4. Blaise Pascal. Uczeń:

2) wyjaśnia, na czym w ujęciu Blaise Pascala polega wielkość i nędza człowieka;

4) analizuje fragment Myśli (cz. I, rozdz. 1: Miejsce człowieka w naturze. Dwie nieskończoności).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się z dwiema radykalnie różnymi koncepcjami człowieka: naturalizmem i antynaturalizmem.
- Ocenisz wpływ naturalizmu i antynaturalizmu na antropologię Blaise'a Pascala.
- Przeanalizujesz fragment *Myśli* Pascala, w którym mowa o miejscu człowieka we wszechświecie (w przyrodzie).
- Porównasz wizję kondycji ludzkiej Pascala z koncepcją człowieka Pica della Mirandoli i Alberta Camusa.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- podejmuje rzetelną dyskusję filozoficzną oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko;
- umie stawiać pytania światopoglądowe (w tym moralne) i poszukiwać odpowiedzi na nie z wykorzystaniem wiedzy filozoficznej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli;

- audiobook;
- metoda akwarium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Przed lekcją nauczyciel udostępnia uczniom na platformie materiał „Zestawienie tekstów Blaise’a Pascala z innymi tekstami. Część 1: kondycja człowieka”. Uczniowie mają za zadanie przygotować odpowiedzi na polecenia zawarte w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.

2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania. Dyskusja w oparciu o polecenia zawarte w sekcji „Przeczytaj” i odpowiedzi uczniów.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda akwarium.** Nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy, które będą uczestniczyć w dyskusji metodą akwarium na temat: *Różnice między stanowiskiem Pascala a Mirandoli i Camusa*, w wyznaczonym czasie. Pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat, natomiast druga grupa obserwuje przebieg dyskusji i analizuje jej skuteczność oraz ogólny przebieg. Po zakończeniu dyskusji wybrani uczniowie dokonują oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów, a nauczyciel uzupełnia ich wypowiedzi, informując uczniów o ich mocnych i słabych stronach.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Zapoznaj się z audiobookiem, który przedstawia fragment Myśli Pascala. Jakie zadania stawia Pascal przed człowiekiem, który chce ujrzeć swoje miejsce we wszechświecie?* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Praca z multimedium nr 2.** Nauczyciel prezentuje multimedium z sekcji „Mapa myśli”. Tym razem uczniowie pracują indywidualnie, przygotowując odpowiedzi na polecenia i ćwiczenia. Po wyznaczonym czasie wybrane osoby odczytują swoje odpowiedzi na forum. Inni uczniowie uzupełniają ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy, pełni rolę doradcy i udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji,

a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.

Praca domowa:

1. W ramach pracy domowej uczniowie dokonują interpretacji uogólniającej tekstów źródłowych. Uczniowie przygotowują konspekt pracy argumentacyjnej, w której przedstawią interpretację omawianych tekstów, mogą posilkować się notatkami oraz treściami ćwiczeń.

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.